

De Jacobuskerk van Rolde

Olav Reijers*

Een baken in de wildernis. Van verre zagen reizigers de kerktoren van Rolde wanneer ze de noord- zuidroute door Drenthe volgden. De karrensporen op het Balloërveld lopen er recht op af en zelfs landmeters gebruikten de toren als vast meetpunt. Nog steeds is het een van de markantste kerken van Drenthe.

De kerk van Rolde behoort tot de oudste kerken van Drenthe. Het eerste, houten, gebouwtje is in ca. 900 neergezet op een stuk land dat aan de bisschop zelf toebehoorde, gelegen langs de belangrijke route van Coevorden naar Groningen. De kerk is een aantal malen herbouwd; eerst in hout, later in de 12^e eeuw in baksteen. De huidige kerk dateert uit het begin van de 15^e eeuw en we denken zelfs het exacte jaartal te weten. Vanaf 1428 vergaderde het hoogste rechtscollege van Drenthe, de Etstoel, namelijk in de kerk en het is verleidelijk dit te zien als het jaar waarin de herbouwde kerk in gebruik werd genomen.

De toren van de kerk bestaat uit vier verdiepingen die van elkaar worden gescheiden door zogenaamde waterlijsten en telkens een beetje inspringen. De boven elkaar geplaatste smalle vensternissen geven de toren een slank uiterlijk zodat het lijkt of de toren tot aan de hemel rijst, wat natuurlijk precies de bedoeling was. Dergelijke torens zijn veel gebouwd in het Drenthe van begin 15^e eeuw.

Er zijn zeker zeven andere voorbeelden bekend. Daarom wordt ook wel gesproken van de Drentse torenfamilie. Misschien zijn ze alle ontworpen door dezelfde bouwmeester, maar net zo waarschijnlijk is dat ze van elkaar het kunstje hebben afgekeken. Als een type voldeed, was er weinig reden er van af te wijken.

Ijdelheid

Op een andere wijze onderscheidt de kerk van Rolde zich zeker van andere kerken. Aan de buitenzijde heeft de kerk bakstenen pilaren tegen de muur staan, zogenaamde steunberen. Deze dienden normaal gesproken om het gewicht van het stenen gewelf op te vangen, omdat de muren anders zouden bezwijken onder de druk. De kerk van Rolde heeft echter alleen een stenen gewelf in het koor gehad zodat de steunberen geen functie hadden. Het kan met ijdelheid te maken hebben. Steunberen gaven een voornaam uiterlijk aan de kerk en tilden het gebouw op boven het niveau van een eenvoudige dorpskerk. Zo wilde het kerkbestuur ons duidelijk maken dat we hier met een bijzondere kerk te maken hebben.

Een van de belangrijkste besluiten die bij stichting van een kerk moest worden genomen, was de keuze van een beschermheilige. Dit was de persoon bij wie de kerkbezoekers hulp zochten voor hun dagelijkse problemen en waarvan ze hoopten dat hij hen een plaatsje in de hemel zou bezorgen. Lange tijd was onbekend wie de beschermheilige van Rolde was, totdat bij de restauratie van 1961 een schelp op de plek van een zijaltaar werd gevonden. Bedevaartgangers naar Santiago de Compostela, het graf van de heilige Jacobus in Noord-Spanje, namen als herinnering vaak zo'n schelp mee, het attribuut waaraan men Jacobus kon herkennen.

Deze vondst leidde tot de veronderstelling dat het altaar aan Jacobus was gewijd en sindsdien gaat de kerk als Jacobuskerk door het leven. Maar een enkele schelp vormt een erg mager bewijs. Sinds kort kennen we de echte beschermheilige van de kerk van Rolde en dit waren er zelfs twee: Cosmas en Damianus, twee heiligen uit het Oosten die als arts vele wonderen verrichtten en hun patiënten zelfs gratis hielpen! Het is (nog) niet bekend waarom deze heiligen speciaal in Rolde werden vereerd.

Bijzondere vondst

De kerk heeft er niet altijd zo uitgezien. Midden 19^e eeuw was het gebouw zo bouwvallig dat afbraak dreigde. Besloten werd tot reparatie maar daarbij werd de dakhelling verlaagd, de steunberen aan de buitenzijde weggehakt, de gewelven in het koor verwijderd en de boog die koor en schip scheidde, afgebroken. Pas in 1964, ruim honderd jaar later, kreeg de kerk zijn oorspronkelijke gedaante weer terug bij een ingrijpende restauratie. Tijdens deze restauratie werd een bijzondere vondst gedaan. Uit een sleuf naast de kerk kwamen brokstukken tevoorschijn van rijk versierd beeldhouwwerk. Waarschijnlijk zijn deze beelden kapotgeslagen toen de kerk eind 16^e eeuw overging in protestantse handen. De brokstukken zijn nu tentoongesteld in het koor en geven zo een indruk van de rijke inrichting van de middeleeuwse kerk.

Cadeau

Na de oorlog is in Rolde een prachtige traditie in ere hersteld. Vanaf de middeleeuwen hadden overheden, kerkelijke en particuliere organisaties de gewoonte glas-in-loodramen in kerken te laten plaatsen, ter verfraaiing van de kerk maar zeker ook ter meerdere eer en glorie van zichzelf. Het was een manier om de eigen invloedssfeer aan te geven, een soort territoriumafbakening. Standaard onderdeel van de voorstelling was altijd een verwijzing naar de opdrachtgever, door de afbeelding van het eigen wapenschild, meestal in combinatie met een Bijbelse of historische voorstelling die te maken had met het eigen verleden. In de loop van de 17^e eeuw raakte deze gewoonte in onbruik.

Als afsluiting van de restauratie van 1961-1964 liet de provincie Drenthe in het koor een glas-in-loodraam plaatsen, ontworpen door de Limburgse glazenier Joep Nicolaas, dat voldeed aan alle middeleeuwse conventies compleet met Bijbelse voorstelling en het eigen provinciewapen. Dit voorbeeld werd gevolgd door de Drentse gemeenten die per voormalig dingspel een raam schonken, zes in totaal, en het notariaat en de rechterlijke macht met een eigen raam. Op een eigentijdse manier is zo het historische karakter van de kerk versterkt. De kerk van Rolde is een monument waar de geschiedenis niet stil staat, maar zich nog steeds ontwikkelt.

* *Drs. O. Reijers is directeur van het Drents Plateau.*

Stichting Het Drentse Landschap behartigt ook de belangen van de Stichting Oude Drentse Kerken.

Bron: Kwartaalblad 51 van Stichting Het Drentse Landschap (september 2006)